

Historické parky v Dolnej Krupej a Smoleniciach

J. Kuba: *Historical Parks in Dolná Krupa and Smolenice. Život. Prostr., Vol. 39, No. 3, p. 160 – 163, 2005.*

J. Kuba: The contribution deals with the history of two subjects of the gardening art in Slovakia. The park next to the castle of Dolná Krupá (now 16 ha) was founded in the second half of the 18th century by the well known gardeners Anton Wynder and Henrich Nebbien. The result of their effort was a perfect masterwork where the decorative greenery overlapped with open landscape. The park surrounding the castle in Smolenice on an area of 50 ha is a typical representative of the natural landscape type that gradually turns into the wood.

Neodmysliteľnou súčasťou každej historickej stavby, ako je hrad, zámok, kaštieľ či kúria, bola aj záhrada, väčší či menší park, ktoré niesli pečať svojich zakladateľov a odrážali vkus majiteľov. Tak to bolo aj v Dolnej Krupej a Smoleniciach.

Park pri kaštieli v Dolnej Krupej

V dostupných literárnych prameňoch sa uvádza, že v polovici 18. storočia bolo udržiavané len bližšie okolie kaštieľa a park mal charakter francúzskej pravidelnej záhrady.

V r. 1780 sa majiteľom tamojšieho panstva stal gróf Jozef Brunsvik, osvietenec, vzdelaný, rozhladený a scestovaný človek, ktorý poznal nové smery v poľnohospodárstve, architektúre aj úprave parkov. V duchu modernej záhradnej a parkovej tvorby chcel mať upravené aj okolie kaštieľa. Preto do svojich služieb povolal známych záhradníkov. Prvý bol Anton Wynder, ktorého činnosť sa spomína v r. 1802 – 1812. Podstatnou mierou sa však na tvorbe parku podieľal iný známy záhradník, Henrich Nebbien. Svedčí o tom aj list zo dňa 24. 5. 1812, ktorým prosil grófa o súhlas, aby mohol vo svojej knihe *Dendrona – Miszellen Schöner Gartenkunst* opísať aj záhradu na panstve v Dolnej Krupej. Jozef Brunsvik ho pozval do Dolnej Krupej a nakoniec aj zamestnal. Poveril ho nielen úpravou parku, ale aj spravovaním veľkostatku, nakoľko on ako vysoký úradník trávil väčšinu času mimo panstva.

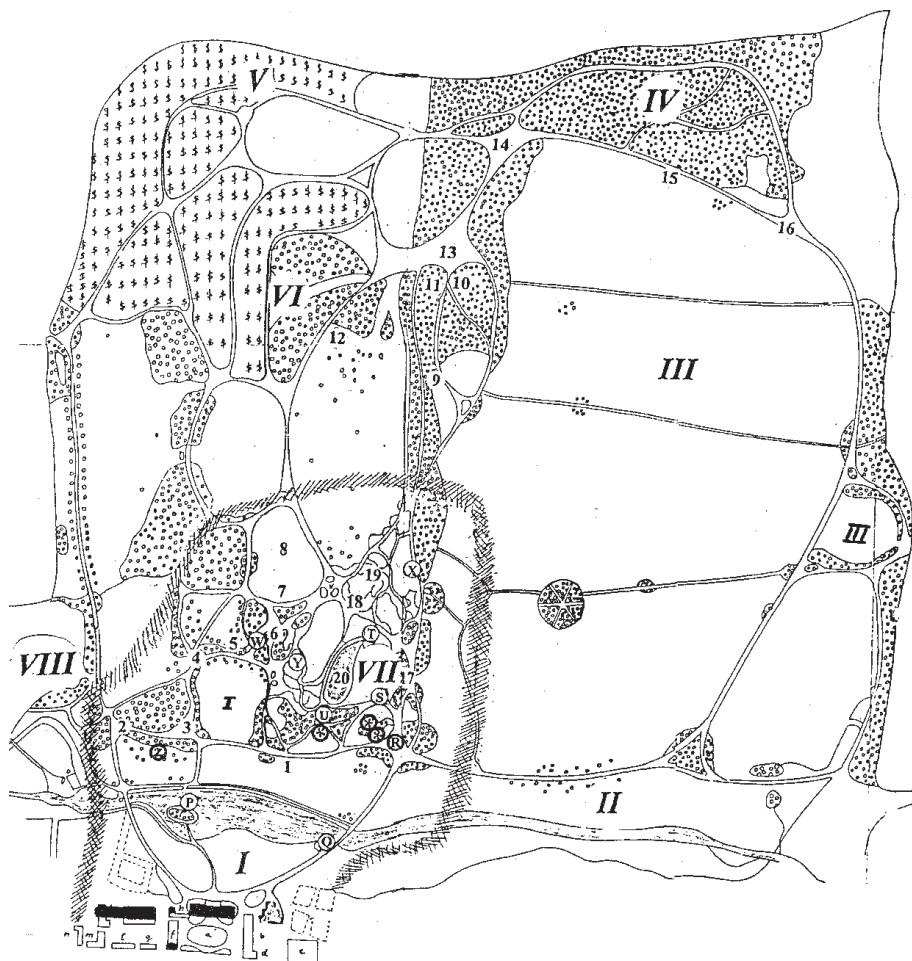
Nebbien bol presvedčený, že park nemôže byť bez spojenia s poľnohospodárstvom. Túto myšlienku presadzoval aj napriek nesúhlasu grófa Brunsvika. Výsledkom však bolo dokonalé majstrovské dielo, kde sa okrasná zeleň pozvoľna prelínala s poľnohospodárskymi plochami (ovocným sedom, vinicami, lukami), čím vlastne nenásilným spôsobom prechádzala do voľnej krajiny. Posvätným stromom sa stal topoľ. Prácu zakladateľa dokumentuje plán z r. 1822. Postavením stavidla na potoku vytvoril *labutí rybník*, ktorý vlastne oddeľuje kaštieľ od hlavnej hmoty parku. Tým zároveň dosiahol výrazný sadovnícky prvok, akým je zrkadlenie na hladine rybníka. V rybníku bol umelý *Lujzin ostrovček*, ktorý už r. 1813 vysadili introdukovanými opadavými aj vždyzelenými drevinami, ako je cezmína ostrolistá (*Ilex aquifolium* L.) a vavrínovec (*Prunus laurocerasus* L.). Jednotlivé časti parku (expozície) boli pomenované podľa druhu vysadených drevín (*tisový výbežok*, *lipové námestie*), členov rodiny (*Jozefov háj*, *Lujzin ostrov*), antickej mytológie (*Minervino miesto*, socha *Psyché*) alebo dominant parku (*kúpele*, *grotta*, *korytnačie jazierko*). Sadovnícke práce prebiehali až do r. 1819, keď Nebbienovo pôsobenie zrejme v Dolnej Krupej skončilo, napriek tomu, že s jeho menom sa naposledy stretávame r. 1825.

V realizácii parkových úprav, hlavne v okolí kaštieľa, pokračoval A. P. Rigel, ktorý riadil stavebnú správu panstva. Ten sa však v mnohom rozchádzal s názormi Nebbiena i jeho žiaka, grófskeho záhradníka Syrového, ktorý mal dozerať na úpravy parku.

Najväčší rozkvet dosahoval park v prvej polovici 19. storočia. Vďaka dobrej materiálnej situácii si mohol majiteľ panstva najímať dostatočný počet robotníkov aj odborne vzdelaných záhradníkov. Ku koncu 19. storočia začal park upadať, niektoré druhy drevín dožívali, no napriek tomu mal stále veľkú dendrologickú hodnotu. Ešte r. 1891 mal rozlohu asi 114 ha. V dôsledku horšej ekonomickej situácie majiteľov sa však postupne rozširovali úžitkové plochy. V medzivojnových a vojnových rokoch sa údržba parku zanedbala a po 2. svetovej vojne už nebol udržiavaný vôbec. V kaštieli bola umiestnená psychiatrická liečebňa až do r. 1966, keď bol vyhlásený za kultúrnu pamiatku.

V období 1969 – 1978 prebiehala rekonštrukcia kaštieľa i parku. Z parkových dominant sa dodnes zachovala umelá jaskyňa (*grotta*), *obelisk* pripomínajúci obdobie jeho najväčšieho rozmachu, venovaný Jozefovi Brunsvikovi a socha *Madona s dieťaťom* z r. 1835. Bohužiaľ, nezachovali sa architektonické skvosty, akými boli *divadlo* a *knižnica*.

K histórii kaštieľa a parku v Dolnej Krupkej neodmysliteľne patrí rozárium grófkyni Márie Henriety Chotekovej. M. H. Choteková sa síce narodila r. 1863 v kaštieli, ale nepatrila k jeho dedičným majiteľom. V r. 1903 si dala postaviť tzv. *Schweizerhaus*, okolo ktorého postupne vybudovala ružovú záhradu. Celý svoj život zasvätila ružiam a charitatívnej činnosti, za ktorú ju vyznamenal pápež Pius X. V ružiarstve sa vypracovala na uznávanú odborníčku v Európe. V čase najväčšej slávy bolo v jej rozáriu asi 6 000 kultivarov ruží. Po smrti lesmajstra mesta Krupina Rudolfa Geschwinda (1910), ktorý bol jedným z najznámejších šľachtiteľov ruží nielen v Rakúsko-Uhorsku, ale aj v celej Európe, odkúpila celú jeho zbierku a preniesla ju do Dolnej Krupkej. Spomeň-

Zjednodušený náčrt parku v Dolnej Krupkej (názvy používané r. 1822). Hlavné súčasti: I – kaštieľska tabuľa, II – lúka, III – ovčý dvor (ovčinec), IV – Jozefov háj, V – vinohrad, VI – ovocný sad, VII – Florensova hala, VIII – pustovňa (eremitáž). Ďalšie časti a objekty: (*objekty označené písmenami A – O neboli súčasťou parku, patrili priamo do areálu kaštieľa), P – Lujzin ostrov, Q – topoľový salón, R – lipové námestie, S – Ernestino miesto, T – vodopád, U – grotta, W – lesík sestier, Y – obelisk, Z – sušiareň, 1 – studnička, 2 – Clelius lúka, 3 – brestové námestie, 4 – Forenové sedadlo, 5 – Delta, 6 – sedadlo múzy, 7 – Minervino miesto, 8 – námestie troch dubov, 10 – Deszöffyho miesto, 11 – tisový výbežok, 12 – sedadlo, 13 – Vily raath, 14 – zelený výhľad, 15 – dub Greite, 16 – dubové námestie, 17 – Augustov vrch, 18 – korytnačie jazierko, 19 – jazierko pstruhov, 20 – jazero, ⊗ sochy (Najáda, Psyché, Telles).

me aspoň mrazuvzdorné severské ruže *Nordlandrose I.* a *Nordlandrose II.* Sama vyšľachtila mnohé kultivary, k najznámejším patria *Fenomén* (1934) a *Ignis* (1934). Rozárium v Dolnej Krupkej sa prirovnávalo k L'Hay pri Paríži, ktorého tvorcom bol J. Graveraux. M. H. Choteková vydávala vlastný katalóg ruží a vyznamenávala najlepších ružiarov vlastným rádom. Počila ním troch európskych pestovateľov – Petra Lamberta, Rudolfa Geschwinda a Wilhema Kordesa. V odbornej literatúre sa rozárium v Dolnej Krupkej naposledy spomína r. 1938.

Hore: Pohľad na Smolenický zámok z parku. Dolu: Sadovnícka úprava hornej zámočkej terasy. Foto: Ján Supuka

Údržba parku, parkových stavieb a zariadení sa v posledných rokoch zanedbala. Absolútne sa zabudlo na náhradu prestarnutých a odumretých stromov. Z dendrologického prieskumu a inventarizácie vyplýva, že stromová zeleň je stará alebo prestarnutá. Neustále sa vykonávajú nevyhnutné výrubu. Mladých stromov je veľmi málo, a aj to sú zväčša náletové alebo výmladkové dreviny, čo vedie k presadzovaniu agresívnych druhov. Neplánovito sa rozčleňuje plocha parku, dôsledkom čoho je narušenie dôležitých priehľadov a optická strata priestoru. V súčasnosti má park rozlohu asi 16 ha. Na zabezpečenie hodnotnej náhrady odumretých a odumierajúcich drevín treba začať s plánovitou a cielenou dosadbou nových stromov. Aj *labutí rybník*

nevyhnutne treba vyčistiť, pretože bahenné nánosy ho naplnili tak, že sa narušil efekt zrkadlenia hladiny a aktívne biologické procesy vedú k úhynu fauny.

Park pri zámku v Smolenicích

V prvej tretine 15. storočia z dôvodu hroziaceho husitského nebezpečia prikázal uhorský kráľ Žigmund Luxemburský opevniť západnú hranicu Uhorska. V tom čase (1414 – 1431) podliehali Smolenice Ctiborovi II., ktorý financoval stavbu neskorogotického hradu. Pri prvých husitských vpádoch v r. 1428 – 1432 už bola časť hradu postavená. Bol situovaný na oblúkovitom hrebeni vápencového vrchu. Na najvyššom mieste bola veža a po hrebeni sa ťahali hradby. Prvýkrát sa hrad spomína r. 1457 ako majetok Pankráca zo Svätého Mikuláša, o rok už patril žoldnierovi Medvďovi zo Slavičína.

Hrad však v podstate patril kráľovi. Neskôr v 16. storočí patril rodu Országhovcov. Koncom storočia ho vlastnili Erdődyovci z Galanty, ktorí ho prestavali a rozšírili. Od severu a východu bol pomerne ľahko dostupný, a preto vybudovali dolné nádvorie so štvordelovými baštami, ktoré sa zachovali dodnes. Takto sa postupne plocha hradu rozšírila štvornásobne. Aj horná časť sa postupne dostavovala.

Smolenický zámok začali do dnešnej podoby budovať v r. 1853 a r. 1887 sa začalo s úpravou bášť. V r. 1911 nový majiteľ Jozef Pálffy starší začal s výstavbou hlavnej zámočkej budovy. Architektonickú prestavbu na spôsob francúzskych zámkov navrhol Jozef Hubert. Z pôvodného historického objektu sa zachovali len obvodové bašty a niektoré artefakty, napr. žulové a mramorové portály, medená brána a pod. Zámok dostavali až v druhej polovici 20. storočia, v súčasnosti je majetkom Slovenskej akadémie vied a slúži ako kongresové centrum.

Smolenický zámok je neodmysliteľne spojený s prírodno-krajinárskym parkom na rozlohe 50 ha, ktorý ho perfektne zarámkoval do okolitej krajiny. Park napriek rôznym zásahom ostal ucelený. Po stránke kompozičnej a biologickej ho radíme k hodnotným areálom prírodno-krajinárskeho typu. Má síce jednoduchú kompozíciu, avšak so silným emotívnym nábojom. Terén je dobre modelovaný, a tak sa park nenásilne včleňuje do okolitého lesného porastu. V dôsledku slabej údržby bez podsádzania sa sortiment pôvodných drevín silne zredukoval. Z introdukovaných drevín tu

nájde jedľu obrovskú – *Abies grandis* (DOUGL. ex D.DON) LINDL., jedľu Nordmannovu – *Abies nordmanniana* (STEV.) SPACH, jedľu španielsku – *Abies pinsapo* BOISS., jedľu srienistú – *Abies concolor* (GORD. et GLEND.) LINDL., smrek východný – *Picea orientalis* (L.) LINK, smrek pichľavý – *Picea pungens* ENGELM. a duglasku tisolistú – *Pseudotsuga menziesii* (MIRB.) FRANCO. Z domácich druhov drevín rastie v parku borovica sosna – *Pinus sylvestris* L. a borovica čierna – *Pinus nigra* ARN., smrek obyčajný – *Picea abies* (L.) H. KARST., breza biela – *Betula alba* L. a tis obyčajný – *Taxus baccata* L.

Pomerne bohaté je zastúpenie rodov dub (*Quercus*), lipa (*Tilia*) a hrab (*Carpinus*). V okolí kaštieľa je značné množstvo náletových drevín. Zaujímavé sú priehľady do okolitej krajiny, ale sieť cestičiek a chodníkov je pomerne zanedbaná. Hlavná prístupová trasa je v dobrom udržiavanom stave. Úprava nádvorvia korešponduje so samotnou budovou zámku. Na hornej terase sa nachádza ornamentálny parter z prísne tvarovaného krušpánu (*Buxus sempervirens* L.), záhony sú vysadené ružami – polyantkami. Trávnik je pomerne dobre udržiavaný. Dôležitým kompozičným prvkom tohto areálu je vodná plocha – jazierko zásobované vodou z potoka, ktorý preteká parkom. Vodný prvok dodáva objektu potrebnú dynamiku. V budúcnosti sa treba v rámci zásahov do parku v prvom rade zamerať na selekciu, prípadne odstránenie náletových drevín a dosadbu krikových skupín. Park v Smoleniciach je ukázkou prírodno-krajinárskych úprav v typickej domácej krajine.

* * *

Slovensko je síce malá krajina čo do rozlohy i počtu obyvateľov, môže sa však pýšiť množstvom historických objektov, ktoré boli prostredníctvom záhrad a parkov prepojené s voľnou krajinou. Druhou stranou mince je však skutočnosť, že mnohé z týchto nádherých objektov pohltil čas či vandalizmus. Staráť sa o kultúrne dedičstvo je povinnosťou každého z nás, aj to je meradlom kultúrnosti a vyspelosti národa.

Literatúra

- Barta, V., Liptay, J.: Hrady, zámky, kaštiele. Banská Bystrica: Abart, 1995, 96 s.
 Petri, B.: Beschreibungen des Naturgartens zu Vedröd in Ungarn. Leipzig, 1797.
 Steinhübel, G.: Slovenské parky a záhrady. Martin : Osveta, 1990, 140 s.
 Tomaško, I.: Historické parky a okrasné záhrady na Slovensku. Bratislava : Veda, 2004, 160 s.

Ing. Juraj Kuba, Arboretum Mlyňany SAV, Vieska nad Žitavou 178, 951 52 Slepčany, arboretum_mlynany@nextra.sk

PadovaFiereSpa

PadovaFiereSpa
Padova – Taliansko
15. – 18. 3. 2006
sepitalia

Emat
Medzinárodný veľ'trh
Záhreb, Chorvátsko
27. – 30. 9. 2005
sepcroatia

Ministero dell' Ambiente

V Sep súvisí hospodársky rozvoj so životným prostredím.

- Môžete získať know-how v environmentálnych technológiách.
- Inicovať nové obchodné vzťahy.
- Dať konkrétnu formu zaujímavým obchodným príležitostiam.

Veľ'ký výber environmentálnych technologických a vedeckých riešení z najrôznejších priemyselných odvetví.
 Jedinečná príležitosť pre krajiny, ktoré chcú dosiahnuť úroveň environmentálnej politiky Európskej únie.

Dalšie informácie
 Zahraničné oddelenie
 PadovaFiereSpa
 Tel. +39.049.840497-589
 Fax +39.049.840570
 info@sepeurope.it

sep
International Ecotechnologies Exhibition
www.seponline.it